Print Date: 20 March 2022. Source: Page 5, ha-boḳer - הבקר, 4 December 1946 *** "Historical Jewish Press", The National Library of Israel and Tel Aviv University

ד"ר הלל זיידמן

תמונות מן ההוי היהודי באמריקה

היכן היו הגדולים בימי צרה — והיכן הם היום

יהודי הבא בימים אלה בפעם הראשונה לאמריקה ורואה, שאחיו הם ברוך השם בעלי השפעה וקרובים למלכות ואפילו יושבים ראשונה במלכות גופה, משמשים מיניסטרים, מושלים, יוצאים ונכנסים בבית הנשיא, שולטים בשוק הכספים — הרי הוא מדושן עונג. אחרי כל כך הרבה צרות שסבלנו באירופה, נחת רוח הוא לראות את אחינו בני ישראל עולים לגדולה במדינות הים.

ואף על פי כן — ואף על פי כן צובט הלב. אין לנו מזל לנחת ממש. מורגשת אצל הבא מאירופה, מעמק הבכא מעין מרירות בחך למראה הכבוד שזכו להם בני ישראל באמריקה.

אין כאן משום רגש של קנאה, חלילה, אדרבה, טוב ויפה שאחינו בני ישראל יושבים בשלוה בארץ זו. אבל השאננות מהיכן? היכן היו בשעה ששם התרחש מה שהתרחש — הם, הכיוחסים, המקורבים לשלטון?

בחמש השנים האיומות — 1940—1945 — היו שלשת היועצים המקורבים ביותר לנשיא רוזבלט יהודים, יהודים ממש לפי הורתם ולידתם: הנרי מורגנטו הצעיר (מיניסטר הכספים), ברנהרד ברוך (יועץ אישי) ושמואל רוזנמן (מחבר הנאומים והכרזות של הנשיא). מושל המדינה הגדולה ביותר בארצות הברית היה היהודי הרברט להמאן. נשיא ועדת החוץ של הקונגרס היהודי סול בלום, נשיא ועדת התקנות של הקונגרס היהודי ד. שבת ועוד ועוד.

נשאלת השאלה ואם אנחנו לא נשאל, עתידים הדורות הבאים לשאול. יתמה ההיסטוריון: מה עשו להצלת אחיהם?

יש כמה ארגונים יהודים, המשמיעים את קולם. יש עסקנים וכנהיגים. היכן הם אז? היכן הם סטיפן וויז. סילבר. רוזנוואלד. פרוס. קאואר וחבריהם וחברי הבריהם.

יהודי אחד שבא מ„התם", מן הגיטאות והמחנות, ושמו ד"ר נתן, אך, סופר ופדגוג בעברית ובאידיש, סיפר בזה הלשון:

— יש ליסד ועדת חקירה צבורית שתברר מה עשו המנהיגים היהודים כדי להציל את אחיהם מכליה. זוהי שאלת הכבוד הלאומי. שכן אם יכול היה להתרחש, שלעת כזאת ימנעו מנהיגינו מלמלאות את חובתם ובכל זאת הם מוסיפים להיות מנהיגים — הרי אין אנו עם. הרי אנחנו עדר. צאן לטבח יובל, צאן ממש לא כ„צאן".

ועל זה יש להוסיף: למנהיגים היהודים יש לנו סענה מפני שהם מנהיגינו. אבל גם ליתר היהודים הגדולים יש לנו סענה צודקת: בין שהתנכרו לנו ובין שלא התנכרו. הנאצים הסילו עלינו, על יהודי הגיטו, את האחריות על חסאיהם או על זכויותיהם.

והרי הכלחמה כלפי היהודים עדיין לא נסתיימה. היטלר הניח אחריו יורשים, ואנחנו עדיין נתונים במצב מלחמה. ובמנהיגות שלנו שוררת אותה עזובה ורוחה אותו חוסר אחריות כמו שהיו עד כאן. ויתכן ששוב נצטרך לשאול אותם: היכן אתם היום?

ולסיכם יש צורך נמרץ לערוך חקירה על שעבר. ד"ר אק סטון: אולי עשו ואנחנו לא ידענו, ובכן יתבררו ויתלבנו הדברים. אולי אי אפשר היה לעשות — ובכן צריך לדעת גם את זאת. כי הדבר הגרוע ביותר הוא אם הדבר יעבור ויטושטש וישתקע ולא יהיה פוצה פה ומצמצף.

רחש נגד התבוללות

בעתונות היהודית באמריקה בפולמוס מתסלמסים: אנגלית או עברית. בועידת איגוד הסיעלים הלאומיים (מין ארגון מקביל למסאריק בארץ ישראל) קמה נטיה להנהיג כשפת הדיביר באסטות האיגוד אנגלית בכסוק אידיש. לדוד פינסקי, נשיא האיגוד, נדמה היה, כי אחרן צייטלין, שתבע עלבונה של אידיש, כתב כי היתה החלטה כזאת ופרץ ויכוח — בירור אחרי בירור ובירור לבירור, הכחשות הכחשות שכנגד. הוברר שלא היתה החלטה אלא יש רק נטיה כזאת, אלא שאילו היתה רק החלטה היתה נשארת כיתר ההחלטות במגרה, ודוקא כפני שזוהי נטיה בין הרוב הגדול של הנוער, ולא רק בין הנוער, הרי זה מבול של התבוללות לשונית המוליכה להתבוללות בכלל.

כי לא רק המעמד העשיר, לא רק המשכילים, כמו למשל בפולין, אלא ההמון שוקע לתוך התבוללות.

ובחוגים התרבותיים החילוניים היהודים מחפשים החבולות ויוצרים תורות ומתווכחים על החלטות ומגמות. אבל נכונים דבריו של אהרן צייטלין (ב„מורגן זורנאל"), ש„העיקר הוא לא האמירה".

— הייתי קשור בארגון תרבותי יהודי גדול שרצה להסיף אידיש והשקיע בזה הרבה כוחות אבל הארגון דעך כשלהבת בלי אויר. — כותב דוד סינסקי באותי עתון.

ובא מנחם בארישש. בעצמו סופר אידיש, ומהרהר בקול: אולי אפשרית תרבות יהודית באנגלית. אולי ואולי.

הסיכום הוא. שאידיש לא הצליחה להיות תוכן בית ספר. המושך לב הנוער והחורים. כי זו היתה לשון ללא תוכן. גוף בלי נשמה. ולא נוצר שום דבר ממשי וקיים. והנוער הולך (ולא רק הנוער) למקום. שכי יודע אם ישוב משם.

וכאן לא יועילו שום ויכוחים ולחשים.

ישיבות

בכל העתונות האורתודוכסית היהודית מתנהלת תעמולה לישיבות. גם „מורגן זורנאל" וגם „טאג" — שניהם עתונים ציוניים חילוניים — מטיפים להורים שישלחו את בניהם לישיבות או לפחות לתלמוד תורה ואת הבנות לבתי הספר „בית יעקב". בסבירים לקוראים. כי בישיבות ובבתי הספר הדתיים האחרים מקבלים הילדים חינוך יהודי אמיתי ונעשים ליהודים טובים. ימי שהוא יהודי טוב הוא גם אדם טוב. אדם שלם. כי הרוב הם חצאי אנשים. זאת אומרת לא יהודים ולא גויים.

עובדה היא. שמספר הקוראים של העתונות באידיש יורד בשנים האחרונות. הדור הצעיר איננו מדבר אידיש ואיננו קורא אידיש. ואילו בחורי הישיבה קוראים אידיש. וכן כל הנוער המקבל חינוך דתי. אם כי הם עכשיו גם נוער דתי המדבר וקורא רק אנגלית. ובעצם כרוך עתיד העתונות באידיש כעתיד אידיש בכלל — בישיבות.

בשנים האחרונות התפתחו הישיבות מאד באמריקה במנין ובבנין. ודאי שאין הן מגיעות לרמת סלובודקה או מיר לפנים. אבל יש להן אופי המוני. רשת רחבה פרושה על כל ניו־יורק ועל כל הקהילות הישראליות הגדולות כגון שיקאגו. קליוולאנד. באלטימור.

ראשי הישיבות מליטא (קלצק. טלז. ראדון ועוד) הנמצאים באמריקה יצרו כאן רשת חינוך גדולה. הישיבות מיסודם של חסידי לובאביץ' ממלאות תפקיד רב. יש גם ישיבות הונגריות. ועליהן צריך להוסיף את הישיבות האמריקאיות היתיקות. ובראשן ישיבת ר' יצחק אלחנן. „תורה ודעת" וישיבת יעקב יוסף.

התלמידים המוסמכים של הישיבות פעילים במקצועות שונים ומהוים גורם חיובי ומהיה בציבור היהודי. הם מחנכים. עסקנים. מנהיגים. מארגנים. הם תלמידי החכמים ובני התורה.

בזה מודים אפילו יהודים חילונים. הרחוקים מיהדות דתית. ואלה הם (מן חאגף הימני עד האגף השמאלי):

„מורגן זורנאל" („עתון בוקר") היא עתון בעל היקף רחב. הנא גלחם למען ארץ־ישראל. למען דת ישראל. למען חינוך יהודי ומקדיש גם הרבה מקום לעניני הסעלים. לעתון זה יש חבר עוזרים מגדולי הסופרים באמריקה. שיש להם שם בכל העולם היהודי. כגון אהרן צייטלין. נדליה בובליק. יעקב גלטשטיין. אסרים אורבאך. גרשון באדר וחוץ מזה חבר רפורטרים זריזים שאינם יושבים בעיר אלא מסיירים ישובים יהודים באמריקה ובאירופה ומגיעים עד פולין ועד המחנות. העורך ז. ר. מסלר הוא יהודי נלהב. המתיחס באהבה רבה לכל קדשי ישראל. ר. פישמן. בעל המאמרים הראשיים. הוא ותיק הפובליציסטים היהודים באמריקה ובציינות האמריקאי. הכיוון הוא בדרך כלל ציוני. בצרוף מגמה דתית חזקה.

גם „טאג" („היום") הוא עתון ציוני. אבל יש בו סטיות קטנות. למשל. חיבה יתירה למשטר הסובייטי ולבירוביג'אן. הבאה לידי ביטוי בבאמריו של אחד סטוריו הראשיים בן־ציון גולדברג (חתנו של שלום עליכם). בעתון זה משתתפים סופרים מזהירים כגון המבקר המסירסם ש. ניגר. המשוררים לייוויק. א. ליילס. גם בעתון זה יש הבנה לשאלות דתיות והוא עתון לאומי מובהק.

פרשה לעצמה הוא „פורוורטס" („קדימה") זהו העתון היותיק והנפוץ ביותר. הוא עתון סוציאליסטי. אבל איננו סמלגתי מצומצם ומגלה הבנה לכל עניני היהדות. ביחוד לעניני ארץ־ישראל. אי־אפשר להשוות את „פורוורטס" לעתוני הבונד לפנים בווארשה ועכשיו בפריז („אידישה שטימה"). יש לה. ל„פורוורטס" יחס חיובי לארץ־ישראל. לשיבת ציון ולענינים לאומיים של כלל ישראל. בעתון זה כותב בצד הבונדאי קשה־העורף צביון סופר כחיים ליברמן. אחד הפובליציסטים בעלי־ההשפעה הגדולה. שהוא יהודי בעל לב יהודי חם. הער והרגיש לכל היקר והקדוש לישראל.

„פורוורטס" נלחם מלחמה עזה נגד רוסיה הסובייטית. אפילו מלחמה עזה ביותר. המעמידה את העתון הסוציאליסטי היהודי הזה שלא בטובתו בשורה אחת עם העתונים הרי־אקציוניים. העתון שוכח שיש לנו אויבים יותר גרועים.

לעומת זאת עומד בקצה השני העתון הרביעי. הצעיר הקטן שבכל העתונים היהודים. „מורגן פרייהייט" („חירות בוקר"). בשביל עתון זה יאה ונאה כל מה שמתרחש ברוסיה הסובייטית ובארצות הגדורות. יש לו תרוץ לכל דבר. אפילו המעשה קילין. הוא התרוץ של מעשלה פולין ומפלגתה. גם כשעתון זה מצטרף ומאבק היהודי לטען אחרן שהאל יש בזה. בגוהו עמם עם מאבק כללי נגד האימפריאליזם. כאילו העיקר הוא לא למצוא מולדת לעם אלא להלחם נגד המשלה האנגליה לשמה. כל המגמה של העתון איננה יהודית. יש רושם בלתי־נעים של השתעבדות לאחרים. עתון זה איננו אלא מהדורה יהודית של עתונים קומוניסטיים (הם קוראים לעצמם „מתקדמים") בלשונות אחרות.

חוץ מן העתונים היומיים יש עוד כמה שבועונים ורחונים טובים. כגון „ווקר" („המעורר"). „קמפפר" („הלוחם"). „אידישה קולטור" („תרבות יהודית") והטוב שבכולם הוא „צוקונפט" („העתיד"). בכל הדרינה מו־פיעים עתונים לעשרות. יומיים. שבועיים וחדשיים. אבל יש לציין ביחוד את השבועון העברי „הדואר". היוצא בעריכה מנחם ריבו־לוב. השבועון נערך יפה. מענין וזריז ועומד על רמה גבוהה. זהו השבועון העברי היחיד בעל רמה בארצות הגולה.

העתונות היהודית

העתונות היהודית באמריקה חגגה בזמן האחרון את יובלה למלאות 75 שנה לקיומה. יש לה איפוא עבר. האם יש לה גם עתיד?

זוהי השאלה הכסעירה לא רק אתי אנשי העתונות. אלא גם כל יהודי בעל הכרה בכלל. כי העתונות היהודית הזא גורם חשוב בחיי ישראל הרבה יותר מאשר באירופה לפנים. ששם היו כמה גורמים אחרים החסרים כאן. העתונות היהודית היא לעתים קרובות המעורר והמחנך היחיד.

העתונים היהודים באמריקה אינם בטאוני מפלגות. אף על פי שכל אחד יש לו כמובן אהדות ונטיות ודעות משלו. אבל הכולם מהוה כל תופעה של יהדות באיזו צורה שהיא תופעה חיובית.

בניו־יורק מופיעים ארבעה עתונים והם נקראים בכל המדינה וגם בקנדה ובאמריקה הדרומית. ואלה הם (מן חאגף הימני עד האגף השמאלי):

„מורגן זורנאל" („עתון בוקר") היא עתון בעל היקף רחב. הנא גלחם למען ארץ־ישראל. למען דת ישראל. למען חינוך יהודי ומקדיש גם הרבה מקום לעניני הסעלים. לעתון זה יש חבר עוזרים מגדולי הסופרים באמריקה. שיש להם שם בכל העולם היהודי. כגון אהרן צייטלין. נדליה בובליק. יעקב גלטשטיין. אסרים אורבאך. גרשון באדר וחוץ מזה חבר רפורטרים זריזים שאינם יושבים בעיר אלא מסיירים ישובים יהודים באמריקה ובאירופה ומגיעים עד פולין ועד המחנות. העורך ז. ר. מסלר הוא יהודי נלהב. המתיחס באהבה רבה לכל קדשי ישראל. ר. פישמן. בעל המאמרים הראשיים. הוא ותיק הפובליציסטים היהודים באמריקה ובציינות האמריקאי. הכיוון הוא בדרך כלל ציוני. בצרוף מגמה דתית חזקה.

גם „טאג" („היום") הוא עתון ציוני. אבל יש בו סטיות קטנות. למשל. חיבה יתירה למשטר הסובייטי ולבירוביג'אן. הבאה לידי ביטוי בבאמריו של אחד סטוריו הראשיים בן־ציון גולדברג (חתנו של שלום עליכם). בעתון זה משתתפים סופרים מזהירים כגון המבקר המסירסם ש. ניגר. המשוררים לייוויק. א. ליילס. גם בעתון זה יש הבנה לשאלות דתיות והוא עתון לאומי מובהק.

פרשה לעצמה הוא „פורוורטס" („קדימה") זהו העתון היותיק והנפוץ ביותר. הוא עתון סוציאליסטי. אבל איננו סמלגתי מצומצם ומגלה הבנה לכל עניני היהדות. ביחוד לעניני ארץ־ישראל. אי־אפשר להשוות את „פורוורטס" לעתוני הבונד לפנים בווארשה ועכשיו בפריז („אידישה שטימה"). יש לה. ל„פורוורטס" יחס חיובי לארץ־ישראל. לשיבת ציון ולענינים לאומיים של כלל ישראל. בעתון זה כותב בצד הבונדאי קשה־העורף צביון סופר כחיים ליברמן. אחד הפובליציסטים בעלי־ההשפעה הגדולה. שהוא יהודי בעל לב יהודי חם. הער והרגיש לכל היקר והקדוש לישראל.

„פורוורטס" נלחם מלחמה עזה נגד רוסיה הסובייטית. אפילו מלחמה עזה ביותר. המעמידה את העתון הסוציאליסטי היהודי הזה שלא בטובתו בשורה אחת עם העתונים הריאקציוניים. העתון שוכח שיש לנו אויבים יותר גרועים.

לעומת זאת עומד בקצה השני העתון הרביעי. הצעיר הקטן שבכל העתונים היהודים. „מורגן פרייהייט" („חירות בוקר"). בשביל עתון זה יאה ונאה כל מה שמתרחש ברוסיה הסובייטית ובארצות הגדורות. יש לו תרוץ לכל דבר. אפילו המעשה קילין. הוא התרוץ של מעשלה פולין ומפלגתה. גם כשעתון זה מצטרף ומאבק היהודי לטען אחרן שהאל יש בזה. בגוהו עמם עם מאבק כללי נגד האימפריאליזם. כאילו העיקר הוא לא למצוא מולדת לעם אלא להלחם נגד המשלה האנגליה לשמה. כל המגמה של העתון איננה יהודית. יש רושם בלתי־נעים של השתעבדות לאחרים. עתון זה איננו אלא מהדורה יהודית של עתונים קומוניסטיים (הם קוראים לעצמם „מתקדמים") בלשונות אחרות.

חוץ מן העתונים היומיים יש עוד כמה שבועונים ורחונים טובים. כגון „ווקר" („המעורר"). „קמפפר" („הלוחם"). „אידישה קולטור" („תרבות יהודית") והטוב שבכולם הוא „צוקונפט" („העתיד"). בכל הדרינה מופיעים עתונים לעשרות. יומיים. שבועיים וחדשיים. אבל יש לציין ביחוד את השבועון העברי „הדואר". היוצא בעריכה מנחם ריבו־לוב. השבועון נערך יפה. מענין וזריז ועומד על רמה גבוהה. זהו השבועון העברי היחיד בעל רמה בארצות הגולה.